

МЕТАМОДЕРН В СВИТОГЛЯДНІЙ ДОВИЗНАЧЕНOSTІ МОДЕРНУ ТА ПОСТМОДЕРНУ

Шабанова Ю. О.

ВСТУП

Світоглядний вимір сучасного світу кидає виклик всієї попередній історії становлення людства. З одного боку – багатий духовний досвід культури пропонує різновекторні виміри світоглядних цінностей, переосмислення яких дозволило б людині визначити обрії життєвого смислопокладання, з іншого – мозаїчність інформаційного простору, тотальна діджиталізація всіх форм соціального буття, непередбачені соціальні виклики (пандемія, російсько-українська війна тощо) відтворюють стан загубленості людини, яка втрачає орієнтири еволюційного руху у відтворені культури, здобутки якої вже мало запитані. Торжество розуму, що на 9діляв оптимізмом сциентиські прагнення модерну (Нового часу), зазнало поразку ще на початку 20 століття через потрясіння першої світової війни. Сьогодні трагічні події в Україні є вже третім (після другої світової війни) нагадуванням людству про те що, ані гіпостазування раціонального, ані ірраціонального не несе рятівної можливості виходу з кризових ситуацій в сучасному світі. Постмодерн спробував нівелювати модерні цінності та ідеали, виконуючи «руйнівну функцію Шиви» заради спотворення відпрацьованих форм осмислення та розуміння реальності. Негація, іронія, зневіра, скепсис запитанні 20 століттям, яке відчувало непродуктивність модерної парадигми, створили критичне середовище для визрівання принципово нового світогляду, що вперше не спирається на єдиний світоглядний стрижень побудови життєвого світу. Світ непередбаченості та нестабільності, що здійснюється в парадоксальній перманентності сучасності, де мінливість стає константною, потребує якісно нового осмислення та відповідної побудови життєвої практики. Метамодерн, що з'являється на тлі протистояння модерну та постмодерну впевнено переміщує культурну доміанту в екзистенційні глибини повсякденності, залишаючи людину в стані невизначеності.

Виходячи з вищезначеного, в наданому дослідженні представлена спроба осмислити світоглядну специфіку метамодерну, виявивши теоретичні передумови його формування на тлі протиставлення модерної та постмодерної світоглядних парадигм. В ході викладу матеріалу представлено аналіз формування метамодерну в межах

світоглядних пошуків постпостмодерну; виявлення концептуальних засад доби метамодерну; з'ясування метамодерної специфіки антропологічної проблематики; визначення філософських тенденцій доби метамодерну.

1. Постпостмодерн як криза постмодерну

Термін «постпостмодерн» не знайшов в сучасному історико-філософському дискурсі однозначного визначення та використовується в сучасних історико-філософських дослідженнях достатньо умовно. Проте «пост» вказує на новітній зміст світоглядної парадигми після постмодерну, одночасно вміщуючи слові акцентуації протиставлення модерну. Постпостмодерн – сучасний період в якому перебуває дослідник, що значно ускладнює об'єктивний погляд на поточний період в якості безпосереднього учасника та носія культурних змін, що відбуваються. Було б надто самовпевнено заявляти про постпостмодерн як самостійну епоху, що відбулася. Але, наприкінці 90-х років 20 століття теоретики постмодерну, все більше починають говорити про втому від безплідності постмодерну, що переживає свою кризу. Так у середині 80-х років минулого століття канадські автори Артур Крокер та Девід Кук вказують на те, що настає наступна за постмодерном, культурна доба, яку визначають як «гіпермодерн» або «гіперсучасність»¹. Про те що постмодерн здає свої позиції і закінчує своє здійснення з кінця 1990-х років зауважують Скотт Леш², Джеффрі Александер та Пітер Колоні³, Перрі Андерсон⁴. Зігмунд Бауман, автор численних робіт присвячених соціології постмодерну, наприкінці 90-х вводить поняття «постсучасність», змістовно відмінне від постмодерну⁵. У 2000 році виходить його книга «Текуча сучасність»⁶, в якій сучасний етап культурного розвитку вже не визначається як постмодерн.

На початку 2000-х років втома постмодерну досягла кризового стану і його дослідники починають шукати можливість обґрунтувати культуру сучасності в нових термінах. В 2000 році соціальний теоретик Джордж Рітцер використовує термін «постпостмодерн» для опису соціальних теорій 1980-х років. Рауль Ешельман пропонує термін «перформатизм»

---

¹ Kroker A., Cook D. The Postmodern Scene : Excremental Culture and Hyper-Aesthetics. Montreal : New World Perspectives, 1988. 330 p.

² Scott L. Sociology of Postmodernism. London: Routledge, 1990. 300 p.

³ Alexander J., Colony P. Differentiation theory and social change : Comparative and Historical Perspectives. Social Forces. 1991. Vol. 69, No. 3 (Mar.), P. 920-921.

⁴ Anderson P. Spectrum : From Right to Left in the World of Ideas. Antioch Review / 2006. Vol. 64, № 3. P. 578-579.

⁵ Bauman Z. Postmodernity and its discontents. Cambridge : Polity Press. 1997. 232 p.

⁶ Bauman Z. Liquid Modernity. Cambridge : Polity Press. 2000. 345 p.

для опису сучасної доби. Нарешті, канадська дослідниця постмодерну Лінда Хатчеон у своїй книзі «Політика постмодернізму» пропонує визнати кінець постмодерну та підтримати, адекватний сучасній епосі, термін «постпостмодернізм»⁷. Цю ідею підтримав і концептуально розробив Джеффри Нілон у своїй книзі «Постпостмодернізм, або культурна логіка актуального капіталізму»⁸. Саме поняття «постпостмодернізм» є загальним позначенням нових тенденцій у культурному просторі і включає безліч розгалужень, загальним місцем яких є легітимізація модерну і вибудовування нового стану культури за допомогою інструментарію постмодерну. Так постпостмодерні пошуки у визначенні змісту епохи демонструють такі його ремінісценції як автотермін (Роберт Семюельс), псевдомодерн і діджімодерн (Алан Кірбі), альтермодерн (Ніколя Бурріо), трансмодерн (Енріке Домінго Дюссель Амброзіні), гіпер – або супермодерн (Ніколь Обер). У широкому спектрі культурних здійснень постпостмодерну в першому десятилітті 21 століття починає переважати термін метамодерн, який витісняє з культур-філософського дискурсу поняття «постпостмодерн».

2. Становлення поняття «метамодерн»

Метамодерн, переступаючи через постмодерністський релятивізм та концептуальну плюральність, прагне зафіксувати та створити новий опис сучасної реальності. Стрімка мінливість сучасного світу не залишає часу на статичні системні розробки, які застарівають до початку свого дозрівання. Вочевидь, ця риса сучасної доби, яка почала свій відлік, приблизно з початку 21 століття, зумовила специфіку метамодерну, який уникає монозначності ідеологічної домінанти і обирає своїм атрибутом динамічність і мінливість. Але що стоїть за цією мінливістю? Чи є метамодерн новою культурною парадигмою чи лише новою конструкцією «ізмів», тенденції якої не мають шансів перерости у зріле культурне явище? Час розсудить, спираючись на приховані від людини сутнісні віхи еволюції, а поки, перебуваючи у сьогоденні, спробуємо розібратися, що ж намагається висловити метамодерн?

Незважаючи на те, що метамодерн явище досить нове і нараховує приблизно декілька десятиліть свого існування, він має лоно в просторі модерну з якого виділяється і якому протистоїть постмодерн, що переживає свою кризу на прикінці минулого століття. Парадоксальність метамодерну полягає в сумісності несумісних бінарних опозицій модерну та його критики постмодерном, що й складає основну

---

⁷ Hutcheon L. The politics of postmodernism. London-New York : Routledge, 2002. 195 p.

⁸ Nelson J. Post-Postmodernism or the Cultural Logic of Just-in-Time Capitalism. Stanford University Press, 2012. 248 p.

світоглядну особливість часу, виражену в терміні «*мета*». Метамоdern ніяк не пов'язаний із традиційним розумінням значення «*мета*», що використовується Андроніком Радоським щодо «першої філософії» Аристотеля як *метафізики*, де виражає уможливлення визначення сутності в «поза», «понад» чи «після» емпіричного світу. При цьому звертання метамоdernу до античності все ж таки зберігається, але скоріше в платонівському прочитанні грецького терміну *metaxis* – який позначає одночасну взаємодію полярностей, сутнісно пов'язаних між собою (*meta* – між), тобто означає коливання між двома протилежностями і одночасність їх врахування. Теоретики метамоdernу залучаючи *metaxis* у найбільш автентичному його значенні, представленому Платоном у діалозі Бенкет⁹. Поняття *metaxis* Платон пояснює на прикладі двоїстої характеристики грецької жриці Діотіми у значенні «проміжний» або «серединний рівень». Але глибинний зміст *metaxis* філософ розкриває в Парменіді, де використовує концепт *metaxis* для вираження відносин між річчю та ідеєю, як щось таке, що водночас поділяє і пов'язує світ ілюзії та реальності. Тор-Хельге Аллерн звертаючись до сучасних досліджень поняття *metaxis* Августа Бола та Гевіна Болтона, аналізує смислові відмінності поняття «мета» у Платона та Аристотеля¹⁰. Якщо в онтології Платона *metaxis* виступає у значенні еквівокації, тобто серединного стану, що включає як світ ідей, так і світ речей, то у Аристотеля *metaxis*, виступає в значенні поділу, розділення, яке і визначає номінативну реальність речей як самодостатню.

Саме на платонівський зміст поняття «мета» (*metaxis*) спираються теоретики метамоdernу, визначаючи сучасну епоху не періодом протистояння постмоdernу, що завершив себе або історично віддаленому моdernу, а збиранням у новій якості основних ідей двох попередніх світоглядних парадигм. В наданому пошуку нової світоглядної якості моdern виступає стратегією, що формує загальнолюдські цінності й ідеали, а постмоdern – тактикою філософських здійснень метамоdernу, специфічна риса якого полягає в принципово новому явищі – осциляції (коливанні), понятті запозиченому ідеологами метамоdernу з фізики твердого тіла. В цьому значенні термін метамоdern з'являється вперше в 1975 році в роботах американського теоретика мистецтва Масуда Заварзаде, який визначає метамоdern як «захід художньої літератури»¹¹. Надалі низка авторів

---

⁹ Платон. Бенкет. Львів: Український католицький університет, 2018. 220 с.

¹⁰ Allen T.-H. Myth and Metaxy, and the Myth of Metaxis / eds. B. Rasmussen & A.L. Osten. *Playing Betwixt and Between. The IDEA dialogues.* – Nesna: IDEA Publications, 2002. P. 77–85.

¹¹ Zavarzadeh M. The Apocalyptic Fact and the Eclipse of Fiction in Recent American Prose Narratives. *Journal of American Studies.* 1975. Vol. 9, № 1. P. 75.

звертаються до поняття метамодерн, застосовуючи його з метою визначення специфіки культурних особливостей сучасності.

Олександра Думітреску, визначаючи зародження метамодерну в період 2005-2014 р.р., описує позицію «модерної викорчуваності або постмодерністського зсуву»¹². Мойо Океджі використовує термін метамодерн у значенні розширення та виклику модерну та постмодерну на прикладі афро-американського мистецтва¹³. Лінда Хатчеон через поняття метамодерн здійснює спробу вираження трансформації постмодерну¹⁴; Андре Фурлані залучає термін метамодерн для опису поновлення естетики сучасності¹⁵.

Зауважимо, що в європейській дослідницькій, переважно англомовній, літературі сучасна культурна епоха визначається як *Metamodernism*. Надане дослідження спирається на методологічне розведення понять метамодернізм та метамодерн, розуміючи під метамодернізмом тенденцію або рух сучасного мистецтва, а під метамодерном – сучасну світоглядну парадигму, на кшталт змістовної відмінності модерну та модернізму, де модерн це світоглядна парадигма Нового часу (17–19 ст.), а модернізм – мистецький рух, художній авангард 20 століття. Відносно сучасності, метамодерн як світоглядна парадигма та метамодернізм як мистецький рух співпадають в часі, при цьому метамодерністський рух в мистецтві має свої стилістичні особливості, які далеко не завжди відповідають світоглядним вимірам метамодерну та його втіленням в філософському просторі.

Активне застосування та смислове наповнення термін «метамодерн» отримує у першому десятилітті 21 століття, що фіксує появу кількох базових робіт європейських дослідників, котрі визначають програмне наповнення метамодерну.

Насамперед, треба зазначити роботу гнідерландських культур філософів Тімотеуса Вермеюлена та Робіна ван дер Аккера, визнаних сьогодні теоретиками метамодерну. У 2010 році в «Журналі естетики та культури» вони публікують роботу «Нотатки про метамодерн»¹⁶, в якій на основі констатації соціальних явищ, що виражають кризу

---

¹² Dumitrescu A. Interconnections in Blakean and Metamodern Space URL: https://web.archive.org/web/20120323035251/http://www.doubledialogues.com/archive/issue_s_even/dumitrescu.html

¹³ Okediji M., Harris M., Moyosore B. *Transatlantic Dialogue: Contemporary Art In and Out of Africa*. The University of North Carolina at Chapel Hill, 1999. 80 p.

¹⁴ Hutcheon L. *The politics of postmodernism*. London-New York : Routledge, 2002. 195 p.

¹⁵ Furlani A. Guy Davenport : *Postmodernism and After*. *Contemporary Literature*, Vol. 43, № 4. 2002. P. 709–735.

¹⁶ Vermeulen T., Akker R. Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. 2010. V. 2. P. 56–77.

постмодерну, пропонують думку про сучасний стан нової «культурної домінанти», що ознаменувала метамодерн. Автори визначають метамодерн як дискурс осциляції (коливання) між оптимізмом модерну та насмішкою постмодерну, як неоромантичний поворот, виявлений у перші десятиліття 21 століття, насамперед у мистецтві. Т. Вермюлен і Р. Аккер характеризують метамодерн як «розгойдування між типово модерністською відданістю та специфічно постмодерністською відчуженістю», називаючи цю позицію „структурою почуттів «»¹⁷.

У 2011 році з'являється «Маніфест метамодерну» Люка Тернера¹⁸. Він складається з 8 пунктів, які стверджують осциляцію як основу культурної домінанти метамодерну на основі «діаметрально протилежних ідей, що діють як пульсуючі полярності колосальної електричної машини, що приводить світ у дію»¹⁹. «Ми розглядаємо маніфест метамодерну, – зазначає Люк Тернер у роботі «Метамодернізм: короткий вступ», – як ідеологічну наївність, прагматичний ідеалізм, помірний фанатизм і коливання між іронією та щирістю, конструкцією та деконструкцією, апатією та прагненням ніби воно перебувало у нашій владі»²⁰.

Маніфест Люка Тернера онтологічно спирається на позицію потенційної неповноти системи, а також неминуче сповзання всіх речей у стан максимального ентропійного розшарування²¹; епістемологічно – на «науково-поетичний синтез та усвідомлену наївність магічного реалізму»²²; парадигмально на «прагматичний романтизм, вільний від ідеологічної прихильності»²³. Стратегічно метамодерн представляється як вічне становлення через еквівокацію, як можливість перманентного змістовного оновлення. «Ми повинні йти вперед і хитатися!»²⁴. Осмислюючи сучасну культурну домінанту у роботі «Метамодерн: короткий вступ» Люк Тернер оцінив свій маніфест як «романтичну реакцію на наш кризовий момент»²⁵.

---

¹⁷ Там же, Р. 57.

¹⁸ Turner L. Metamodernism: A Brief Introduction. URL: <https://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/> (Дата звернення 27.08.2023)

¹⁹ Turner L. The Metamodernist Manifesto. URL: <http://www.metamodernism.org> (Дата звернення 20.08.2023).

²⁰ Turner L. Metamodernism: A Brief Introduction. URL: <https://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/> (Дата звернення 27.08.2023).

²¹ Turner L. The Metamodernist Manifesto. URL: <http://www.metamodernism.org> (Дата звернення 20.08.2023).

²² Там же.

²³ Там же.

²⁴ Там же.

²⁵ Turner L. Metamodernism: A Brief Introduction. URL: <https://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/> (Дата звернення 27.08.2023).

В коло програмних робіт з метамодерну входить й робота швейцарського політичного філософа та соціолога Ханзі Фрайнахта «Суспільство слухачів: метамодерне керівництво до першої книги з політики»²⁶, в якій він присвячує розділ «Що таке метамодерн?» аналізу базових ідей філософії модерну, постмодерну та метамодерну. Визначаючи ідеї модерну як віру в науку, розум, розвиток та прогрес при основоположній ролі людини, а ідеї постмодерну як критичний погляд на абсолютність знань, недовіру до наративу прогресу, іронічність по відношенню до модерного розуміння індивіда та його основної ролі в ході історії, протиставлення мультикультурного порядку демократії, Х. Фрайнахт висловлює ідеї метамодерну як постановку проблемних питань, покликаних через бінарні опозиції ідейних домінант двох попередніх епох висловити специфіку метамодерну. Показовим є питання: Як можуть модерні, постмодерні та домодерні люди продуктивно жити разом? Питання не нівелює минулі парадигми, а намагається здійснити збирання нової парадигмальної якості, затребуваної сучасним світом.

Свій погляд на метамодерн своєрідно висловлює Сет Абрамсон у статті «Десять базових принципів метамодерну». З властивими метамодерну коливаннями між оптимізмом модерну та іронією постмодерну, він висловлює, на початку своєї роботи, десятикратне повторювання тези «It's all right», що отримує в подальшому змістовні обґрунтування у вигляді десяти положень метамодерного дискурсу:

1. Конвенційні відносини між модерном та постмодерном.
2. Переважання діалогу над діалектикою.
3. Парадоксальність.
4. Співставлення речей далеких одне від одного.
5. Колапс відстаней, який в епоху діджиталізації та Інтернету проявляється одночасно у можливості анонімності та хибної близькості. «Ми знаходимося в центрі вихору ідентичності та віри, яку ми лише іноді відчуваємо, що контролюємо»²⁷.
6. Безліч суб'єктивностей як здатність приймати та розділяти у віртуальній реальності інтернетних дискурсів. Стирання меж звичних форм ідентичностей (національність, релігія, держава, сім'я тощо) та формування індивідуальної та колективної ідентичності за смисловим наповненням.

---

²⁶ Freinacht H. The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics URL: <https://www.goodreads.com/book/show/36107916-the-listening-society>.

²⁷ Abramson S. Ten Basic Principles of Metamodernism URL: https://www.huffpost.com/entry/ten-key-principles-in-met_b_7143202

7. Орієнтація на співробітництво в усіх соціальних сферах, як форма індивідуального самовираження.

8. Одночасність та генеративна двозначність як парадокс синхронізації бінарних опозицій.

9. Оптимістична відповідь на трагедію – насторожене повернення до метанаративу. «Метамодерніст обирає життя, "начебто" позитивні зміни можливі, навіть якщо нам щодня нагадують, що людська культура перебуває в стані хаосу і, ймовірно, занепаду»²⁸.

10. Інтердисциплінарність як «вдумливий та цивільно налаштований інтерес до радикальної переоцінки структур з орієнтацією на прогресивні зміни»²⁹.

Ще в «Нотатках про метамодерн» Т. Вермюлен та Р. Аккер зауважують, що перші прояви метамодерного світогляду споглядаються в естетичній сфері, з огляду на неоромантичний поворот та нову чутливість, як ознаки його прояву. У 2017 році автори «Нотаток про метамодерн» Тімотеус Вермюлен і Робін ван ден Аккер разом з Елісоном Гіббонсом видають збірку статей «Метамодернізм: історія, афект і глибина після постмодернізму», присвячену дослідженням метамодерну в різних галузях мистецтва та культури, де зазначають метамодерн не новою культурною парадигмою, а тільки її передчуттям, слухно відображених в мистецьких інтенціях³⁰.

Серед українських дослідників метамодерну зацікавленість цією культурною парадигмою знаходить активне відображення в роботах, присвячених специфіці мистецького простору часу. В зв'язку з цим треба зазначити роботи вітчизняних дослідників, таких як Губернатор О. І.³¹, Дроздовський Д. І.³², Загурський Н. В.³³,

---

²⁸ Abramson S. Ten Basic Principles of Metamodernism URL: https://www.huffpost.com/entry/ten-key-principles-in-met_b_7143202

²⁹ Там же.

³⁰ Akker R., Gibbons A., Vermeulen T. Metamodernism : History, Affect and Depth After Postmodernism. – London: Rowman & Littlefield. 2017. 245 p.

³¹ Губернатор О. І. Метамодернізм як нова парадигма сучасних культурних практик. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2023. № 1. С. 109–114.

³² Дроздовський Д. І. Літературний процес як голістичний феномен: реалізм – модернізм – постмодернізм- метамодернізм (інтерпретаційні підходи Григорія Ключека). Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 8–14.

³³ Загурська Н. В. Нова Щирість в Пост-Постмодерному Мистецтві. Вісник Харківського Національного Університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські Перипетії». 2022. С. 19–26.

Моцаренко К. В.³⁴, Одробінський Ю. В.³⁵, Шабанова Ю. О.³⁶. Надані дослідники роздивляються специфіку метамодерну через мистецьку оптику, педалюючи такі риси метамодерну як неоромантичний поворот до «широї чутливості» та перформативність в естетичних вимірах означеної доби.

Значно менше уваги у вітчизняному та зарубіжному дослідницькому просторі приділяється соціально-політичній проблематиці, до якої звертаються декілька українських вчених, такі як Дроздовський Д. І.³⁷, Меньшеніна А. Є.³⁸, Серета Є.³⁹, публікації яких носять скоріше публіцистичний або прикладний, ніж теоретичний характер. Серед небагаточисельних досліджень політичного аспекту метамодерну слід зазначити роботи Манюкова О. Ю.⁴⁰, який обґрунтовує доцільність політичного метамодерну через виміри нової автентичності, методологічно спираючись на соціальні погляди Ханзі Фрайнахта.

Узагальнюючи, зазначимо що метамодерн як світоглядна парадигма активно вивчається в роботах зарубіжних та вітчизняних дослідників, які підтримуючи метамодерний дискурс, розширюють спектри його здійснення в ракурсі естетичних, епістемологічних, соціо-культурних та політичних аспектів. При цьому метамодерна парадигмальність перебуває в стані перманентного становлення, а метамодерн як світоглядна позиція знаходиться в стані самовизначення, що не фіксує сталих концептуальних ознак в філософії. В цьому зв'язку, антропологічний вектор метамодерної парадигмальності, як

---

³⁴ Моцаренко К. В. Мова метафор як елемент жанрової ідеї багателі у музичному універсумі В. Сильвестрова. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. 2019. Вип. 55. С. 135–154.

³⁵ Одробінський Ю. В. Метамодернізм і скульптура: світовий і український контекст. Гілея: науковий вісник. 2018. Випуск 132. С. 261–264.

³⁶ Шабанова Ю.О. Метамодерн в мистецькому просторі передчуття нової культурної парадигми. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2022. Випуск 43. С. 87–94.

³⁷ Дроздовський Д. І. Постколоніальна основа трансмодернізму й метамодернізму в теоретичних поглядах О. Павлова. Південний архів (філологічні науки). 2021. Випуск № 88. С. 54–52.

³⁸ Меньшеніна А.Є. Постмодерн VS. Постпостмодерн: Можливості досягнення політичної дійсності. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 202. Випуск 30. С. 30–35.

³⁹ Серета Є. Від постмодерну до метамодерну: що ж буде завтра з нами? URL: <https://detector.media/infospace/article/131264/2017-10-25-vid-postmodernu-do-metamodernu-shcho-zh-bude-zavtra-z-namy> (Дата звернення 23.07.2023).

⁴⁰ Манюков О. Ю. Виміри нерівності у політичному метамодернізмі (Ханзі Фрайнахт) та епоха доступу (Джереми Ріфкін). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії» (65), 2021. С. 22–31.; Манюков О. Ю. Розуміння людської дивідувальності в політичному метамодернізмі. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»: 2022. № 66. С. 27–37.

актуалізована запитаність часу, представляється найбільш вираженим та потребує осмислення.

3. Людина в добу метамодерну

Метамодерн виявляється еволюційним етапом становлення та прояву людської сутності через реалізацію можливості самопробудження людини в її цілісному здійсненні. До начала 21 століття пройшли випробування крайнощі парадигмального маятника від раціонального ствердження вищих цінностей до повного їх нівелювання, від гіпостазування раціонального до вкрай суб'єктивного занурення у глибини ірраціонального. Буття вже не є тотожністю мислення, так само, як і не є абсолютним відображенням трансцендентного. Але ж трансцендентне через атрибути буттєвості здійснюється в людині.

У постмодерн були попередники. На опозиціях модерну будувалася нова опозиційна парадигмальність постмодерну. Метамодерн не прагне щось руйнувати чи протиставляти. Настав час «збирати каміння», розкидані в різновекторності культурних парадигм. Процес становлення метамодерну враховує всі напрацювання минулого, при цьому нічого не відкидаючи і не відбираючи. Метамодерн – поєднає те що дотепер не поєднувалось. У зв'язку з цим, людина метамодерну суперечлива і непослідовна, як може здатися з першого погляду: священник – рокер, президент – комік, філософ – політтехнолог, лікар – бізнесмен.

Модерн через метафізичні ідеали шукав сутність людини. Постмодерн – відкинув пошуки сутності, розклавши все і нічого не отримавши. Що шукати метамодерну після повної деконструкції? Мета метамодерну – реконструкція людини багатогранної, істинної, глибинної – людини цілісної. При цьому реконструкція людини не відбувається шляхом декларацій про належне, подібно до модерної антропології та етики. Вибір, пошук, прийняття різного призводить до самореконструкції людини цілісної.

Людина метамодерну відчуває водночас як свободу постмодерну, так й рамки ціннісної імперативності модерну. Кожен має право обирати між кон'юнктурним прагматизмом та ціннісним самовизначенням духовних смислів. Будь-який вибір – правильний для кожного, хто його робить і через цей вибір відбувається становлення особистості, суспільства, світової політики, нової культурної парадигми, в якій не забута людина-одинична, що приймає тут й тепер на себе рішення за майбутнє, на відміну від суб'єктивізму некласичного періоду європейської філософії, де людина занурена в самобичування, розпач та самотність.

При цьому самотність метамодерну досить продуктивна. Ставши необхідністю, усамітнення виконує рятівну функцію самовизначення сучасної людини у різновекторності стратегій натовпу. Усамітнення, як збирання себе в масовому ажіотажі марних спілкувань та активної діяльності натовпу – шлях самореконструкції людини внутрішньої.

У руслі метамодерну іншу форму приймає індивідуація, як самодостатнє життя у світі істинної реальності, що не вступає в протиріччя із зовнішньою дійсністю. Діджиталізація всіх сфер культурного життя як процес цифрової реальності змінила ракурси життєвого світу людини метамодерну. Соціальні мережі сприяють подоланню стереотипів поведінки, норми виходять за межі належного, при цьому не порушуючи здійснення світового порядку. У мережі можна загубитися, одягнути бажану маску, обирати, розширювати чи обмежувати коло спілкування. Маятник діджиталізованого простору метамодерну коливається між можливістю втекти, загубитися в мозаїці мережевих стосунків до здійснення публічного розп'яття або вихвалання поза просторовими рамками. Лайк чи дізлайк не мають національної чи державної приналежності, залишаючись на межі безкарності та загрози публічного оцінювання. Інформація мережевого простору непередбачувана у подальших наслідках.

Після нігілізму, іронії та розчарування постмодерну в ціні знову повага, щирість, відкритість, оригінальність, неповторність, які й визначають суть людини метамодерну на відміну від модерної стандартизації чи постмодерної безпринципності.

Метамодерн – інтеграція індивідуального Я у зовнішні світи. Індивідуальність виступає точкою біфуркації, яка може непередбачено змінити розворот реальності, переорганізацію системи, виходячи з безсистемних передумов. Спонтанний прояв щирості може ввести в стан здивування як можливості непередбаченого вектору самотрансформації.

Невипадково мистецтво стає знаком культурної парадигми метамодерну. Мистецтво, звернене до інтуїтивного занурення в глибину реальності, через хитання між зворушливою та наївною простотою та одухотвореною раціональністю, найкращим чином виражає осциляцію метамодерну. Точкою зборки метамодерного мистецтва стає етика у її повсякденному прояві – етика справжності, неприкритої щирості та простодушності. Етика, в якій універсальне поєднується з повсякденним, а щирість конкретного набуває перевагу над загальним, керуючись моральними конструктами не зверху (від метафізичного ідеалу до соціального втілення через ідеологію в життя кожного), а знизу, трансформуючи екзистенційний сенс в універсальну цінність, як форму здійснення буття позачасової лінійності.

Метамодерн – це час пошуку позапросторово-часового топосу людини, де Я відчувається «вдома», поза соціальними ролями, але при цьому соціально здійснюючись. Маятник розгойдується між бажаним і неможливим, але при цьому інтуїтивно точно відчутним інтуїтивно. Симбіоз чуттєвості та знання (почуттязнання) дозволяє залишатися «вдома», вирушаючи у соціальні мандри, зберігати себе істинного у суспільній стандартизації. Метамодерн формує суспільство індивідуальностей. Не особистостей, з гіпертрофованим еталоном соціальної затребуваності, а індивідуальностей, рівноправно проявлених у самобутньому здійсненні загального, вічного й одночасно життєво втіленого. Метамодерн це простір індивідуальностей, в якому кожен може бути правий і не правий одночасно, і кожен має право на будь-яку позицію, зберігаючи при цьому безпосередню дотичність до здійснення життєвого процесу в еволюційному становленні буття.

Людина метамодерну відчуває потяг до полівекторності постмодерну і водночас до зосередженості на родових характеристиках людини, притаманних модерну. Індивідуальність в добу метамодерну перевершує особистість, внутрішня неповторність домінує над зовнішньою стандартизацією. При цьому широкий спектр індивідуальностей не створює хаотичний безлад фрагментарних проявів. Індивідуалізація в добу метамодерну реконструює справжню, внутрішню, сутнісну людину без огляду на громадську думку та стандартизовані маски соціуму, утримуючи стягування часу до пошуку вічних смислів щодо людини істинної, реконструкція якої і є основним покликанням метамодерну.

Для метамодерної антропології характерний динамічний баланс між духовним та матеріальним, які не протиставляються, а є одночасним проявом об'єктивної реальності. Людина метамодерну – дуальна, духовно-матеріальна. Зневага або перебільшення будь-якого модусу дуальності, загрожує онтологічною спотвореністю та втратою людини сутнісної. В цьому зв'язку, споглядається ревізія розуміння особистої індивідуалізації та формування концепту дивідуалізації, відповідно до якого індивід переживає трансцендування форм соціальної обумовленості в значенні (транс)дивіда, який з одного боку долає стан індивіда, з іншого – містить в собі інтегративну якісь співставлення особистісного та суспільного. Подібна ідея активно розробляється автором теорії індивідуалізації Жильбером Симондоном, який вважає природу індивідуальності трансіндивідуальною. Один з теоретиків метамодерну Ханзі Фрайнахт, що прагнув секуляризувати ідеї трансперсональної психології долучивши їх до метамодерної теорії суспільства, розкриває концепцію дивідуалізації в ракурсі специфіки інформаційного суспільства.

Отже, увага метамодерних філософів зосереджена не на індивідуальності та її специфіки в нових соціальних умовах, а на індивіді та його трансдивідному прояві. На відміну від постмодерну, в якому дивід роздивляється не в контексті гуманітарної оптики, а в ракурсі відбитку, симулякру, інформаційного сліду індивіду, метамодерн презентує дивіда як живу багатомірну сутність людини, що усвідомлює свою двоїстість (духовно-матеріальну, конкретно-загальну, суб'єктивно-об'єктивну тощо) та прагне зібрати себе в цілісному здійсненні поза мозаїкою різновекторних ідентичностей.

Здійснити дивідну сутність людини в добу метамодерну дозволяє вимір «нової щирості», що допускає безпосереднє прийняття всього і одночасно нічого не стверджує остаточно, як коливання між безумовним оптимізмом та необумовленим ентузіазмом. Якщо у А. Шопенгауера воля до життя представлена як метафізичний онтологічний принцип, то метамодерна об'єктивна буттєвість виступає базовим космологічним принципом вічного здійснення, у якому приймається все, що містить підстави для нової якості оптимізму доби метамодерну. Модерний оптимізм, обумовлений гносеологічним раціоналізмом, виражає себе на кшталт «Все буде добре», що виглядає як ідеал або утопія. Постмодерний песимізм безнадійно позиціонує себе через сентенцію «Ніколи не буде добре». Метамодерн обирає щиру, але ж дещо наївну позицію, на кшталт «Все вже й завжди добре», бо світ існує і існування є константою. І певний стан, факт, подія що існують в певній точці континуальності, виявляються онтологічним виправданням реальності, визнаної оптимальною для відповідної точки антропологічної реалізації. Простіше кажучи, кожне прийняте рішення, факт, явище що відбуваються та здійснюються в дії, виявляються релевантними для даної людини.

Метамодерн усвідомлює, що істина недосяжна, тому що єдино істинним є гранична абсолютна реальність, яка не відкрита у своїй повноті. Ми ніколи не досягнемо абсолютної сутнісної реальності абстрактно (подумки чи духовно), перманентно потрапляючи в оману, оскільки не володіємо абсолютним інструментом верифікації. Все завжди суб'єктивно. Абстрактний суб'єкт пізнання має обмеження відповідно до своєї обумовленості існування. Тому духовне завжди вислизає від повноти здійснення, постійно розширюючи при цьому сферу реалізації матеріального.

Тобто, всі продукти творчості людини – судження, теорії, ідеології, світогляд, наукові здобутки, художні образи – все моделі реальностей, що незмінно супроводжують пошук дивіда, як форми трансцендування недосконалої дійсності.

Кожна модель має свої межі, відповідні інструменти, умови здійснення. Ідеально точна модель – це сама реальність, у всій своїй абсолютній повноті. Вона завжди буде для нас недосяжною, оскільки ми лише частина реальності. Тому будь-яка модель лише фрагмент цілісної реальності, частина її, отже, як елемент структури вона породжуватиме антимодель, що врахує те, чого не врахувала попередня модель. Таким чином, зміна культурних парадигм, яка відбувається на тлі чергування моделі та антимоделі і є шлях схоплення повноти реальності, який ніколи не буде завершено – отже істина завжди вислизатиме поки не стане абсолютною реальністю, поглинаючи суб'єкт. Метамодерн на цьому шляху – це тактика прийняття всієї повноти попереднього досвіду шляхом коливань між можливими крайнощами, відпрацьованими попередніми епохами. Людина премодерну та модерну прагнула віднайти сенс свого існування через космологічні або теологічні виміри. Премодерн – золотий вік людства, спрямований до вічних цінностей. Модерн, спроба перетворити світ завдяки раціональному втіленню цих цінностей. Постмодерн цей сенс втрачає, звідси деконструкція, критика, нігілізм. Метамодерн – сумує за змістом в очікуваній перспективі відтворення доцільності універсуму та людини у ньому. Але при цьому вагається.

Саме в прискореній траєкторії цього еволюційного коливання виникає потенціал глибинної реконструкції людини – цілісної, істинної, яка відчуває своє звернення в еквівокації духовно-матеріального, метафізико-екзистенційного, раціонально-ірраціонального, езотеричного та екзотеричного, загального та конкретного на новому якісному рівні. Маятник антропологічних вимірів між модерном та постмодерном у метамодерному коливанні налаштований на відтворення глибини сутнісної реальності, здійснюючи реконструкцію людини – цілісної.

Людина метамодерну розуміє безглуздість світу, нікчемність себе і плінних проблем, але замість того, щоб акцентувати марність інтелектуальних спроб їх вирішити, як це робив постмодерн, вона прагне діяти, усвідомлюючи свою недосконалість і необхідність її подолання. Незважаючи на те, що людина вже розібрана на фрагменти постмодерном і сучасний світ добре знає з яких деталей складається наш мозок, психіка чи душа, що впливає на нашу поведінку, які гормони відповідають за щастя та які механізми підсвідомості задіяні у маніпуляційних технологіях, ми не знаємо, хто ми. Вивчивши людину-фізичну досконало, ми не знайшли вирішення питання – як людині стати якісно, змістовно краще. Ідеал відступає і світ віддаляється від шляхетності, добротності та гармонійного співіснування всіх форм

життя. Баланс знайти складно й метамодерн природно вирішує питання в обранні середньої позиції коливального руху як шляху до здійснення оновленого змісту розуміння людини.

Невипадково для метамодерну характерна постіронія, суть якої можна висловити: чим тонша грань, тим вірніше. Ледве вловима різниця між крайнощами серйозності та жарту. Специфіка метамодерну полягає у відсутності об'єктивної цінності, що вислизає або в невловимості смислових обривів чи в умоглядній хибі. Чим тонша межа між крайнощами, тим людина ближче до усвідомлення істини. Усвідомлення – а не пізнання. У метамодерному світогляді вшита невизначеність як шлях суб'єктивно-об'єктивної дуальності. І ця невизначеність так само мінлива як відчутність грані між іронією та щирістю, серйозністю та легковажністю, розсудливістю та божевіллям, глибинним та поверхневим поглядами на набуття сенсу. Саме ця невизначеність і оберігає людину метамодерну від крайньої категоричності та небезпечної впевненості в обізнаності абсолютних смислів.

4. Філософські тенденції метамодерну

З огляду філософського осмислення, метамодерн виявляється скоріше не передзаданим, а описовим поняттям, що констатує сучасну культурну реальність. Визнати сьогодні філософію метамодерну як здійснене явище – недоречно. Осцилятивна природа метамодерну, як стан світоглядного маятника, відображає перманентний процес пошуку істини, в специфічному поєднанні відносно правильного і неправильного одночасно. Метамодерн – це нескінченний пошук істини, яка не досяжна, тому що її ще не існує, вона відкривається в становленні. Істина до якої прагнули попередні філософські системи перестала задовольняти сучасні аксіологічні запити. Модерн, покликаний сформулювати універсальну основу раціональності, створює загальну систему цінностей, що обґрунтовується виходячи із раціонально-сциентистської позиції. Відповідно до цього модерн налаштований на обґрунтування правил та результатів раціонального опанування дійсності, що сприяє упорядкуванню картини світу та соціального устрою.

В межах модерної (новочасної) парадигми формується уявлення про успіх як раціональний рух досягнення істини. Постмодерн – епоха іронії, заперечення, зневіри оптимістичним сподіванням та досягнення модерну. Філософія постмодерну нівелює, висміює, ставить під сумнів будь-яку істину, стверджуючи що єдиної істини не існує. Їх безлічі. Постмодерн використовує антиелітарність, іронію та деконструкцію всього системного та усталеного. Завдання постмодерну – розхитати

цінності та уявлення як модерну, так й премодерну. Філософія постмодерну через іронічність, скепсис, симулякри заперечує все, що досягнуто раніше, при цьому нічого не пропонуючи взамін.

Оптимістично-раціональний модерн зайшов у глухий кут, скептичний постмодерн вичерпав себе. В 21 столітті будь-яке нове чи навіть його копія одразу ж зникає. Немає нічого стабільного. Надія на стабільне миттєво стає примарною. Істина не стабільна, так само як й іронія не стабільна. Все миттєво втрачає цінність. Єдине, що реально це стан осциляції (коливання). Людство в умовах нестабільності перетворилося на маятник, який для того щоб підтримати існування, має весь час розгойдуватися. Так метамодерн фіксує принципово нову смислову реальність, де пошук, рух, хитання стає не тільки формою а й станом існування, в якому погляд на світ замінює призму пошуку стабільності на призму постійних змін, як самоцінності, що приносить задоволення. Осциляція (коливання) заміщує кінцевий результат до системного уявлення якого прагнули попередні періоди європейської інтелектуальної культури. Особливістю метамодерну стає осциляція, як світоглядна константа, згідно з якою коливання є станом, який постійно прагне до істини. При цьому істина, вислизає від завершеності та систематизації, провокуючи рух коливання до збирання нової смислової якості.

Спроба осмислення філософських тенденцій метамодерну, що відбувається в перманентному стані становлення, хитаючись між здобутками модерну та постмодерну, створює певне методологічне ускладнення, провокуючи пошуки релевантного підходу до розуміння метамодерного світогляду. В цьому зв'язку продуктивним виявляється концепція історії ідей Артура Лавджойя, викладена в його основній роботі «Великий ланцюг буття». Особливістю цього підходу є дослідження ключових, знакових ідей в історії людства не шляхом лінійного відстеження історико-філософської континуальності, а шляхом виявлення смислів, знакових для всієї історії у їх со-буттєвому прояві. Таким чином, філософські тенденції метамодерну, зберігаючи принцип осциляції, коливаються між прагненням до абсолютної Істини, що вислизає від розуміння в її цілісній повноті і безліччю інтерпретацій абсолютної Ідеї. Як пише Лавджой: «Людина, добре це чи погано, від природи, в силу своєї найхарактернішої риси, є рефлексивна й інтерпретативна тварина, яка постійно прагне *regum cognoscere causas* [пізнати причини речей], виявити в голих фактах досвіду щось більше, ніж бачать її очі»⁴¹. Ця дуальність як взаємодоповнюваність

---

⁴¹ Lovejoy. A.O. The Great Chain of Being. Harvard University Press, 2011. 430 p.

субстанційного та проявленого в бутті, визначає відмінну рисою філософії метамодерну – процесуальність.

Характерними особливостями філософії періоду метамодерну можна вважати міждисциплінарність і міжтемпоральність як спроби розгойдати коливання маятника між крайніми поглядами на абсолютну Ідею (наприклад ідею Бога), з метою досягнення цілісності. Подібно до того, як маятник, що швидко розгойдується, може втратити видимість руху і перебувати в стані видимого спокою в певній траєкторії, філософія метамодерну шукає серединну позицію між наукою і релігією, ідеалізмом і матеріалізмом та іншими «ізмами», як обмеженими умовностями філософії минулого. Філософія метамодерну – серединна позиція, нова якість дуальності, взаємодоповнюваності, виражена в консубстанційності людини та всесвіту!

Завдання метамодерну – шляхом коливання поєднати несумісні протилежності. Попередній час цього не вимагав. Премодерн, період класики – створив ясний метафізичний ідеал вічних цінностей. Модерн – спробував їх раціонально обґрунтувати у науці та філософії й застосувати у суспільстві, на рівні правничих законів та соціального устрою. Постмодерн – все поставив під сумнів. Еволюційна місія філософії постмодерну – розчленувати світ до найдрібніших множинних уявлень для з'ясування найтонших деталей, для розкладання світу на спектри не стверджуючи універсальної основи – звідси плюралістичний характер проблемного поля філософії постмодерну.

Філософія в добу метамодерну – збирає каміння, реконструює вічне на новому практичному рівні, на рівні філософії як мистецтва життя, в якому будь-який досвід сприймається як «вище світової гри», в якій безпосередність та витонченість, раціональне та афективне, загальне та індивідуальне, трансцендентне та екзистенційне, знаходять своє місце в інтерпретаційному просторі ідей метамодерну. Сьогодні настав час нового синтезу і метамодерн намагається це здійснити через коливальне збирання цілісності, як прагнення до холономності, але не в статичному вигляді гібридної системності, а в динамічному процесі осциляції між гносеологічною постмодерністською неґацією та щирою серйозністю епістемологічних намірів модерну.

Якщо античність як період премодерну шукає істину через натурфілософію, середньовіччя через християнський канон і догматику, ренесанс через спостереження та науку, модерн – через технології та експеримент, постмодерн – через нігілізм та констатацію поразки всіх попередніх пошуків, то філософія метамодерну це ствердження ні системи, ні доказів, ні тверджень чи заперечень крайнощів, а сенсу як такого, що дозволяє людині виправдати своє існування і всю свою

попередню історію еволюції. Метамоdern імпліцитно містить можливість здійснення шансу, що дозволяє людині бути, усвідомлено існувати у процесі життя, стверджуючи антиномічність мислення та бінарні опозиції як голографічну картину «Всього у всьому», де індивідуальність й індивід набувають статусу усвідомленого дивіду в якості виокремленої значимості кожного, уникаючи пафосу метафізичної абстрактності. Практика осциляції між протиріччями, бінарними опозиціями, у стані процесуальності та вічної динамічності сприяє тому, що еквівокація призводить до народження якісно нового, на кшталт квантового стрибку в інший вимір, де вже не антиномічність, а триадичність мислення дозволяє схопити сутність нової реальності.

Спроба процесуально охопити максимальну амплітуду концептуальних коливань філософії метамоdernу знаходить вираження у міждисциплінарній полівекторності, що наближається до трансдисциплінарності. У філософії метамоdernу враховується все й тисячоліттями напрацьований досвід логіко-теоретичних абстракцій, й системні узагальнення на метафізичному рівні, й ірраціонально-інтуїтивне охоплення глибини реальності, й різновекторність культурних практик, й дійсний фактаж сучасного політичного, релігійного, наукового та соціального простору.

У пошуках істини в філософії метамоdernу немає єдиної мети, але є локальні прийняття кардинальних рішень, дивакувата глузливість, клоунада, що межує з буфонадою, епатаж та інтимна щирість. Локальні правди як рятівні острівці, за які чіпляються коливальні рухи маятника існування, перетворюються на постправду, яка не носить однозначних ознак, ані правди, ані хиби. У зв'язку із цим в філософії починає домінувати дивідуальний підхід, що на відміну від індивідуації, або авторської інтерпретації, позбавлений ставлення суб'єкту філософування та здійснює прагнення до атопічності як в антропологічному, так й в методологічному вимірі. Атопічність тлумачиться метамоdernом як втрата онтологічного статусу людини через прагнення її дивідуального визначення поза онтологічними межами. В цьому зв'язку, філософія метамоdernу позиціонує себе не через традиційний філософський дискурс, а в естетичному вимірі мистецтва, де метафора, символ, художній образ відсторонюються від категоріальної визначеності, відкриваючи свободу трансцендування інтелектуального досвіду філософської континуальності. Через атопічність мистецьких вимірів, метамоdern відкриває можливості здійснення «нової духовності», яка вимріюється трансцендентно-іманентною еквівокацією та дозволяє відчутти себе «вдома», незалежно від визначення приналежності до культурних трендів. Атопічність

знеціює міську культуру і через визнання її незначущості повертає до природи, але вже в екоцентричному вимірі як пошук екореновації людини. При цьому, виникає спокуса визначення метамодерним топосом інтернет, з його новими законами, принципами, мораллю та віртуальними формами здійснення, невідомої раніше, природи антропосу в мозаїчній картині світу.

Філософські тенденції останнього десятиліття демонструють увагу до інтимних, сакральних, глибоко суб'єктивних притулків людини одиничної, яка нецікава масовій культурі й не помічена елітарною. Глобалізація загострила проблему людини, розкрила небезпеку поглинання людини світом, який сама й породила. Так формується тенденція філософії метамодерну, що спрямована до нового прочитання антропологічної проблематики, вираженої у осциляції дивідуального й індивідуального, які взаємоінтегруються в атопічності. Осциляція й атопічність як новітні риси світоглядно-філософської позиції метамодерну містять не тільки еволюційну холономну якість, а й як будь-яке явище в становленні, певну небезпеку, а саме – загрозу втрати ідентичності, як орієнтира життєвого цілепокладання. Індивідуалізм, що з часів ренесансу, реалізував право шляхетної людини усвідомлено формувати сенси свого буття, в дивідуальній трансформації метамодерну містить небезпеку втрати відповідальності за поразки та помилки егоцентризму, наслідки якого несуть набагато більшу загрозу ніж масовий вандалізм.

В коливанні світоглядних пошуків метамодерну фіксується й тенденція до відпрацювання в філософії сфери чуттєвого. Некласична філософія, починаючи з А. Шопенгауера та С. К'єркегора, прагнула відпрацювати нераціональні конструкти свідомості, компенсуючи гіпостазування рацію в філософії модерну. Але це була спроба відпрацювати методологічний, онтологічний й епістемологічний виміри нераціонального в філософуванні як бінарної опозиції раціонального. Після негачії постмодерном гіпостазування як раціонального, так й нераціонального, метамодерн покликаний взаємоінтегрувати ці полюси філософського пошуку. В межах прагнення подолати крайнощі матеріалізму і ідеалізму та поєднати чуттєве у вигляді неоромантизму й інтелігібельного як нового виміру раціональності, філософія метамодерну знаходить здійснення в напрямку «спекулятивного реалізму», який фіксується вперше як філософська позиція в поглядах Рея Брасьє⁴² та знаходить продовження в поглядах Грема Хармана, Квентіна Мейясу Брас'є, Альберто Тоскано. Цей аспект метамодерну,

---

⁴² Brassier R. Concepts and Objects / ed. L. Bryant, L.R. Bryant, N. Srnicek, G. Harman. The Speculative Turn : Continental Materialism and Realism. re.press. 2011. P. 47–65.

для якого осциляція виявляється методологічною основою, представляє протилежний вектор світоглядного коливання між ідеалістичним ірраціоналізмом та метафізичним матеріалізмом, як об'єктивно-орієнтованої філософії, що стверджується через кореляціонізм, у вигляді суб'єкт-об'єктного зв'язку між свідомістю та буттям. Презентуючи трансцендентальну версію філософії, спекулятивний реалізм стверджує позасуб'єктивну природу універсальних форм речей. В цій версії континентальна філософія на початку 21 століття в осциляції поліверсійних дискурсів, впадає в коливання між кантівським трансцендентальним ідеалізмом й кореляціонізмом, як наслідок відмови від речі-в-собі. Об'єктивно-орієнтована онтологія, змістовно викладена в роботі Г. Хармана «Спекулятивний реалізм. Вступ»⁴³, презентує осцилятивну природу метамодерну в межах трансцендентального матеріалізму як прагнення до серединної позиції нової якості. Атопічний метаксис метамодерну виражає себе через «серединність поза топосу, коливання поза місцем»⁴⁴, прагнучі відновити цілісність.

Визначення І. Грантом повернення трансцендентального матеріалізму до «умоглядної фізики» платонівського зразку, тобто «фізиці цілого»⁴⁵, сприяє формуванню сучасної концепції універсалістської холономності, що відтворюється як форма безсуб'єктного (*до* або *після* суб'єктного мислення) здійснення. В цій позиції принципово нового значення набуває антропологічний вимір, протиставлений не тільки антропоцентризму, а й в цілому, антропомно принципупу як системи координат, що відштовхується від суб'єкту пізнання. Принцип довизначення людини та всесвіту набуває буттєвої випадковості що поглинається різноаспектними проявами матерій, енергій, хвильових потоків, які виходять за межі законів, пізнаваних людиною. Концепція «Тонкої настройки всесвіту» згідно з якою до його складових зараховані об'єктивні фундаментальні константи (гравітаційна постійна, постійну Планка тощо), в контексті концепції «спекулятивного реалізму», набуває обґрунтувань на підставі об'єктивно-орієнтованих онтологій трансцендентального матеріалізму, згідно якого «реальність сама по собі», є «Великим Зовнішнім». Осциляція метамодерну не випадково визначається в структурі почуттів як ознака антропологічної акцентуації. Філософія свідомості, як один з визначальних напрямків континентальної філософії, в першій чверті

---

⁴³ Harman Gr. *Speculative Realism: An Introduction*. Polity Press, 2018. 190 p.

⁴⁴ Vermeulen T., Akker R. Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. 2010. V. 2. P. 57.

⁴⁵ Grant I. *Philosophies of Nature After Schelling*. London – New York : Continuum, 2006. P. 17.

21 століття обирає вимір симбіозу квантової фізики, етики невтручання та методології безсуб'єктного споглядання. Так «спекулятивний реалізм» як один з ракурсів втілення принципу метамодерної осциляції, визначає смислопокладання людського буття через інструментарій мисленевих практик, як можливості виходу на рівень понадметафізичного виміру матерій об'єктивованої онтології. Так невизначенність метамодерну, через коливання між полярними вимірами, як константи антропобуття, представляється змістовною підставою формування нової антропології, що наділяє людину онтологічним виміром ціннісної акциденції в атопічному здійсненні.

ВИСНОВКИ

Рубіж 20 та 21 століть фіксує кризу постмодерну, на зміну якого приходить постпостмодерн, серед широкого спектру ремінісценцій якого на початку 21 століття починає переважати термін метамодерн, який прагне відтворити новий опис сучасної реальності.

Теоретиками метамодерну, серед яких ключовими персоналіями вважаються Тімотеус Вермюлен та Робін ван дер Аккер, Люк Генер, Сет Абрамсон й Ханзі Фрайнахт, сучасна культурна доба визначається як серединна позиція між оптимізмом і вищими цінностями модерну та їх негачією та скепсисом постмодерном. В наданій світоглядній позиції осциляція (коливання) між протилежними світоглядними парадигмами реалізує принцип збирання серединної позиції в новій світоглядній якості. Метамодерна парадигмальність здійснюється в перманентному становленні та світоглядному самовизначенні, звертаючись до модерну як стратегії, а постмодерну в якості тактики.

Антропологія метамодерну маніфестує такі риси як онтологічний безсосновний оптимізм, дивідуалізацію соціокультурного простору через наївну щирість, відкритість та проникливість у дуальному взаємодоповненні з природою масової свідомості. Вираженням антропологічного простору метамодерну стає еквівокація духовно-матеріального, метафізико-екзистенційного, раціонально-ірраціонального, релігійно-наукового, езотерико-екзотеричного, загального і конкретного на новому якісному рівні проживання смислів людини, яка прагне до реконструювання своєї цілісної природи. Трансформація індивідуалізації відбувається в метамодерні через нову якість трансдивіда – необумовленого дивіда, який містить двувекторність індивідуально-особистісного в їх інтегративній єдності. Метамодерн – це скоріше не вирішення проблеми, а її постановка у новому ракурсі питання про людину – якою бути і як вижити між крайнощами смислових полюсів, не втративши гідності та унікальної самоцінності. Виходячи з цього,

доля людини метамодерну визначається у переслідуванні нескінченно відступаючих горизонтів і невичерпних смислових запитань.

Методологічною основою філософських пошуків доби метамодерну виступає концепція історії ідей Артура Лавджойя, в якій Ідея є голографічним центром, що сприяє руху філософської думки до міждисциплінарності та міжтемпоральності, що здійснюються в аспекті консубстанційності людини та всесвіту. В цьому ракурсі відбуваються пошуки концепту «нової духовності», яка здійснюється завдяки трансцендентно-іманентній еквівокації та атопічного виміру онтології людини, що знаходить відображення в філософських здобутках спекулятивного реалізму, як подолання крайнощів матеріалізму та ідеалізму через ствердження позасуб'єктивної природи універсальних форм речей.

Філософія метамодерну, перебуваючи в стані становлення, відпрацьовує різні сценарії пошуку цілісності, через осциляцію між векторами попереднього інтелектуального досвіду, збираючи новітні смисли в атопічному вимірі смислопокладання.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячено осмисленню специфіки світоглядної парадигми метамодерну, що формується на початку 21 століття в інтелектуальному просторі європейської культури. Метамодерн визначається як серединна позиція між цінностями модерну та їх негацією постмодерном, де модерн виступає стратегією, а постмодерн тактикою здійснення нової парадигмальності.

Світоглядною специфікою метамодерну визначено осциляція, атопічність, неоромантичний поворот, наївна щирість. Антропологічний вимір метамодерну презентує трансформацію індивідуації в концепт дивідуації, як постановки питання про людину у новому ракурсі – реконструкції людини-цілісної, незаангажованої домінуючими світоглядними установками соціального походження. Діджиталізація як процес цифрової трансформації суспільства формує умови для ціннісного здійснення вільного вибору людини метамодерну, завдяки чому й відбувається збирання людини-цілісної в атопічному прояві дивідуального. Доля людини метамодерну визначається у переслідуванні нескінченно відступаючих горизонтів і невичерпних смислових запитань.

Філософські тенденції доби метамодерну, що обумовлені осциляцією, знаходять вираження в міждисциплінарності та міжтемпоральності. Одним з філософських просторів здійснення метамодерну визначається об'єктивно-орієнтована онтологія

спекулятивного реалізму, в межах якого стверджується позасуб'єктивна природа універсальних форм речей та формування концепту «нової духовності», що вимірюється трансцендентно-іманентною еквівокацією. Філософія метамодерну, перебуваючи в стані становлення, здійснює сценарій пошуку цілісності в атопічному вимірі смислопокладання, що полягає в ідеї консубстанційності людини та всесвіту.

Література

1. Abramson S. Ten Basic Principles of Metamodernism URL: https://www.huffpost.com/entry/ten-key-principles-in-met_b_7143202 (дата звернення: 15.09.2023).
2. Akker R., Gibbons A., Vermeulen T. *Metamodernism : History, Affect and Depth After Postmodernism*. – London: Rowman & Littlefield. 2017. 245 p.
3. Alexander J., Colony P. Differentiation theory and social change : Comparative and Historical Perspectives. *Social Forces*. 1991. Vol. 69, № 3 (Mar.), P. 920–921.
4. Allern T-H. Myth and Metaxy, and the Myth of Metaxis / eds. B. Rasmussen & A.L. Osten. *Playing Betwixt and Between. The IDEA dialogues*. Nesna: IDEA Publications, 2002. P. 77–85.
5. Anderson P. Spectrum : From Right to Left in the World of Ideas. *Antioch Review*/ 2006. Vol. 64, № 3. P. 578–79.
6. Bauman Z. *Postmodernity and its discontents*. Cambridge : Polity Press. 1997. 232 p.
7. Bauman Z. *Liquid Modernity*. Cambridge : Polity Press. 2000. 345 p.
8. Brassier R. *Concepts and Objects* / ed. L. Bryant, L.R. Bryant, N. Srnicek, G. Harman. *The Speculative Turn : Continental Materialism and Realism*. re.press. 2011. P. 47–65.
9. Dumitrescu A. *Interconnections in Blakean and Metamodern Space*. URL: https://web.archive.org/web/20120323035251/http://www.doubledialogues.com/archive/issue_seven/dumitrescu.html (Дата звернення 24.04.2023).
10. Freinacht H. *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics* URL: <https://www.goodreads.com/book/show/36107916-the-listening-society>. (Дата звернення 27.05.2023).
11. Furlani A. *Guy Davenport : Postmodernism and After*. *Contemporary Literature*, Vol. 43, №. 4. 2002. P. 709–735.
12. Grant I. *Philosophies of Nature After Schelling*. London – New York: Continuum, 2006. 232 p.

13. Harman Gr. *Speculative Realism: An Introduction*. Polity Press, 2018. 190 p.
14. Hutcheon L. *The politics of postmodernism*. London-New York : Routledge, 2002. 195 p.
15. Kroker A., Cook D. *The Postmodern Scene : Excremental Culture and Hyper-Aesthetics*. Montreal : New World Perspectives, 1988. 330 p.
16. Lovejoy. A.O. *The Great Chain of Being*. Harvard University Press, 2011. 430 p.
17. Nelson J. *Post-Postmodernism or the Cultural Logic of Just-in-Time Capitalism*. Stanford University Press, 2012. 248 p.
18. Okediji M., Harris M., Moyosore B. *Transatlantic Dialogue: Contemporary Art In and Out of Africa*. The University of North Carolina at Chapel Hill, 1999. 80 p.
19. Scott L. *Sociology of Postmodernism*. London: Routledge, 1990. 300 p.
20. Turner L. *Metamodernism: A Brief Introduction*. URL: <https://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/> (Дата звернення 27.08.2023)
21. Turner L. *The Metamodernist Manifesto*. URL: <http://www.metamodernism.org> (Дата звернення 20.08.2023).
22. Vermeulen T., Akker R. Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. 2010. V 2. P. 56-77.
23. Zavarzadeh M. The Apocalyptic Fact and the Eclipse of Fiction in Recent American Prose Narratives. *Journal of American Studies*. 1975. Vol. 9, № 1. P. 69-83.
24. Губернатор О. І. Метамоде́рнізм як нова парадигма сучасних культурних практик. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 1. С. 109–114.
25. Дроздовський Д. І. Постколоніальна основа трансмоде́рнізму й метамоде́рнізму в теоретичних поглядах О. Павлова. *Південний архів* (філологічні науки). 2021. Випуск № 88. С. 54–52.
26. Дроздовський Д. І. Літературний процес як голістичний феномен: реалізм – модернізм – постмодернізм– метамоде́рнізм (інтерпретаційні підходи Григорія Клочека). *Наукові записки КДПУ*. Серія: Філологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 8–14.
27. Загурська Н. В. Нова Щирість в Пост-Постмоде́рному Мистецтві. *Вісник Харківського Національного Університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Філософія. Філософські Перипетії». 2022. С. 19–26.
28. Манюков О. Ю. Виміри нерівності у політичному метамоде́рнізмі (Ханзі Фрайнахт) та епоха доступу (Джеремі Ріфкін).

Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії» (65), 2021. С. 22–31.

29. Манюков О. Ю. Розуміння людської дивідуюальності в політичному метамодернізмі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*: 2022. № 66. С. 27–37.

30. Меньшеніна А.Є. Постмодерн VS. Постпостмодерн: Можливості осягнення політичної дійсності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 202. Випуск 30. С. 30–35.

31. Моцаренко К. В. Мова метафор як елемент жанрової ідеї багателі у музичному універсумі В. Сильвестрова. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. 2019. Вип. 55. С. 135–154.

32. Одробінський Ю. В. Метамоделізм і скульптура: світовий і український контекст. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Випуск 132. С. 261–264.

33. Платон. Бенкет./ пер. з давньогр. і комент. У. Головач. Львів: Український католицький університет, 2018. 220 с.

34. Середа Є. Від постмодерну до метамодерну: що ж буде завтра з нами? URL: <https://detector.media/infospace/article/131264/2017-10-25-vid-postmodernu-do-metamodernu-shcho-zh-bude-zavtra-z-namy> (Дата звернення 23.07.2023).

35. Шабанова Ю.О. Метамоделізм в мистецькому просторі передчуття нової культурної парадигми. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2022. Випуск 43. С. 87–94.

Information about the author:

Shabanova Yuliia Oleksandrivna,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor Hab.,
Professor at the Department of Philosophy and Pedagogy
Dnipro University of Technology
19, av. Dmytra Yavornytskoho, Dnipro, 49005, Ukraine